

ЗМІСТ

ВСТУП	5
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1

Гене́за системи уявлень про принципи права як основи сучасного розуміння принципів адміністративно-процедурного права як інтегративної правової категорії	8
--	----------

1.1 Принципи права як комплексна правова інтегративна категорія	8
---	----------

1.2 Адміністративно-процедурне право як сфера об'єктивізації принципів	38
--	-----------

1.3 Принципи адміністративно-процедурного права: поняття, характерні ознаки	81
---	-----------

1.4 Історіографія дослідження принципів адміністративно-процедурного права у вітчизняній адміністративно-правовій науці	115
---	------------

<i>Висновки до розділу 1</i>	140
------------------------------------	------------

РОЗДІЛ 2

Теоретико-методологічні основи теорії принципів адміністративно-процедурного права	144
---	------------

2.1 Класифікація та види принципів адміністративно-процедурного права	144
---	------------

2.2 Система принципів адміністративно-процедурного права	183
<i>Висновки до розділу 2</i>	204
РОЗДІЛ 3	
Характеристика принципів адміністративно-процедурного права	
206	
3.1 Верховенство права як базовий принцип адміністративно-процедурного права	206
3.2 Універсальні принципи адміністративно-процедурного права	238
3.3 Інституційні принципи адміністративно-процедурного права	275
<i>Висновки до розділу 3</i>	298
РОЗДІЛ 4	
Концептуальні засади реалізації принципів адміністративно-процедурного права	
301	
4.1 Реалізація принципів адміністративно-процедурного права та її проблеми	301
4.2 Формування концепції реалізації принципів адміністративно-процедурного права	327
<i>Висновки до розділу 4</i>	342
ВИСНОВКИ	345
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	354

ВСТУП

Ефективна реалізація завдань публічного адміністрування має базуватись на фундаментальних, основоположних засадах. Такі засади розробляються представниками фахової наукової спільноти та закріплюються у нормативно-правових актах. Вони становлять «каркас», «базис», «основу» відносин, формують модель належної поведінки. Це твердження співвідноситься із діючою концепцією «людиноцентризму» всього адміністративного права, а також окремих його складових. Нинішнє переосмислення та оновлення положень доктрини адміністративного права формує перед сучасними дослідниками низку концептуальних завдань, які пов'язані із з'ясуваннями специфіки правовідносин між органами публічної адміністрації та приватними особами, зокрема в контексті прийняття індивідуальних адміністративних рішень. В умовах переорієнтації на «сервісність» держави та «партнерські» відносини між органами публічної адміністрації та приватними особами, неабиякої актуальності набуває дослідження принципів адміністративно-процедурного права.

В умовах сучасних докорінних реформаційних державотворчих та правотворчих процесів в Україні істотно змінюється сутність і зміст адміністративних правовідносин, адже адміністративне право, яке їх регулює, досить поліструктурне і мобільне. До того ж, суттєво розширюються сфери галузевого впливу, адже це галузь права, яка, на відміну від багатьох інших має власну процедурну структурну складову. Задля з'ясування змісту, сутності, призначення адміністративно-процедурного права, важливого значення набуває дослідження теорії та практики застосування

принципів адміністративно-процедурного права як основних засад для врегулювання відносин між публічними і приватними особами. Останнім часом акцентується увага серед науковців та юристів-практиків на розгалуженості, суперечливості і розпороченості адміністративно-процедурного законодавства, надмірній кількості нормативно-правових актів, що регулюють відповідні відносини. В той же час, звертається увага на відсутність єдиного спеціального «базового» Закону України «Про адміністративну процедуру», нагальна необхідність прийняття якого назріла давно і є достатньо обґрунтованою. Додатково це підтверджується опублікуванням Науково-практичного коментарю до проекту Закону України «Про адміністративну процедуру», що вже само по собі є нетрадиційним, проте абсолютно необхідним для прийняття ефективного спеціального нормативно-правового акту. Однак, обов'язковою умовою такої ефективності є розробка і дослідження повноцінної системи принципів адміністративно-процедурного права, які будуть покладені в основу врегулювання адміністративно-процедурних відносин, а також закріплені у «базовому» законі. Це дозволить вивести процес гармонізації відносин між органами публічної адміністрації та приватними особами на якісно новий рівень, який буде узгоджуватись із міжнародними стандартами.

Окремо варто відмітити, що у науці адміністративного права не склалося цілісного уявлення про адміністративно-процедурне право як окрему підгалузь, його сутність і зміст, а також про роль принципів адміністративно-процедурного права в механізмі забезпечення прав, свобод та інтересів його учасників, що визначає актуальність та необхідність комплексного дослідження. Саме тому зазначені питання потребують системного аналізу і розробки положень теоретичного та практичного характеру, пов'язаних із дослідженням принципів адміністративно-процедурного права.

Прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» із обов'язковим закріпленням у ньому принципів – необхідна умова ефективного впровадження Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», яка містить основні вектори задля становлення та розвитку України із обов'язковим впровадженням європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

РОЗДІЛ 1

Гене́за системи уявлень про принципи права як основи сучасного розуміння принципів адміністративно-процедурного права як інтегративної правової категорії

1.1 Принципи права як комплексна правова інтегративна категорія

У філософській науці застосовується такий елемент як гносеологія (від грецького «пізнання»; «вчення, наука»), тобто вчення про можливість пізнання людиною предметів і явищ дійсності, їх властивостей, зв'язків і відносин, про джерела, шляхи, методи, форми і закономірності пізнавального процесу. «Пізнання» у філософії визначено як процес відображення і відтворення у свідомості людей дійсності, одержання, опрацювання, збереження і використання ними інформації про світ і про себе; набуття нового знання. Обираючи в якості об'єкта пізнання принципи адміністративно-процедурного права, слід виходити, насамперед, із визначення та характеристики загальних понять, від яких вони походять. Таким загальним поняттям є, перш за все, *принципи права*, з'ясування чіткого розуміння сутності яких, безсумнівно, є одним із найважливіших питань як для представників науки теорії права, так і окремих галузевих правових наук.

«Принципи» є досить поширеним поняттям, яке використовується і досліджується у *різних науках* (право, філософія, політологія, математика, соціологія тощо). З метою з'ясування сутності та особливостей категорії «принципи права» як фундаменту для похідного «принципи адміністративно-процедурного права» варто, насамперед, дослідити етимологію поняття «принцип» (слово «етимологія» походить від грецького, що в перекладі означає «правда, істина; етимон, справжнє, тобто первісне значення слова», пов'язане з прикметником «істинний, правильний», похідним від «дійсний, правдивий, правильний» і компонента від «слово, значення, поняття, наука»¹). Тобто, етимологічне дослідження «принципів права» дозволить з'ясувати його походження, сутність, значення, взаємозв'язок із суміжними поняттями. У цьому контексті, враховуючи положення словниково-довідникових джерел, «*принцип*» походить від латинського «*princĭpium*», що означає основа, початок і є «основним, похідним положенням будь-якої теорії, вчення, керівною ідеєю, основним правилом діяльності»²; «основними, найзагальнішими вихідними положеннями, засобами, правилами, що виражають природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості»³; «основним, вихідним положенням певної теорії, вчення, науки, погляду, теоретичної програми»⁴; «переконанням, поглядом на речі, основною особливістю в улаштуванні чого-небудь»⁵. А.А. Пухтецька наголошує на давній історії слова «принцип» і зазначає, що в європейських

¹ Етимологічний словник української мови : у 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Редкол. О.С. Мельничук (головний ред.), В.Т. Коломієць, О.Б. Ткаченко та ін. Київ : Наук. думка, 1985. Т. 2 / Укл.: Н.С. Родзевич та ін. 1985. С. 173.

² Словарь иностранных слов [16-е изд., испр]. Москва : Рус. яз., 1988. С. 409.

³ Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація, місце і роль у правовій системі України. *Правова система України: історія, стан та перспективи* : у 5 т. / За заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків : Право, 2008. Т. 1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. С. 693.

⁴ Советский энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохоров. Москва: Сов. энциклопедия, 1989. С. 1071.

⁵ Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. Москва : АЗЪ, 1995. С. 585.

країнах воно почало вживатися ще з часів середньовіччя, беручи своє коріння від давньофранцузького слова «*rgincire*» та латинського «*rgincirium*», які, у свою чергу, походять від латинського «*rgincers*», що означає лідер, імператор⁶. Великий тлумачний словник української мови містить наступне визначення принципу як:

1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т.ін.;

2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось, спосіб здійснення або створення чогось⁷.

У Словнику української мови (голова редакційної колегії І.К. Білодід) «принцип» визначено як:

1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т.ін.;

2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось;

3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці⁸.

Новий тлумачний словник української мови (укладачі В.В. Яременко та О.М. Сліпушко) містить таке тлумачення – принцип:

1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку і т. і.; засада; основний закон якої-небудь точної науки;

2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось;

3) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці; канон⁹. У Тлумачному словнику В.І. Даля «принцип» пропонується розглядати як наукові чи моральні засади, правило,

⁶ Пухтецька А.А. Європейські принципи адміністративного права : монографія ; за заг. ред. д-ра. юрид. наук, проф. В.Б. Авер'янова. К. : Логос, 2014. С. 11.

⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [голов. ред. В.Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 1125.

⁸ Словник української мови : у 11 т. / гол. ред. кол. І. Білодід. Київ : «Наукова думка», 1970–1980. Т. 7. 1976. С. 693. URL: <http://sum.in.ua/s/pryncyp>.

⁹ Новий тлумачний словник української мови / Укл. В. Яременко, О. Сліпушко. у 3-х т. Київ : Аконтіт, 2007. Т. 2. 926 с.